

PEÑAFLORIDAREN ZENBAIT ASMO

Donostia, 1985-XII-20

Iñaki Barriola

Euskalerrriaren Adiskideen Artezkari nintzela eta Euskaltzaindiko Buru den Aita Villasanteri Elkarte hartan sarrera agurra egiteko poztasuna izan nuenean, gure sortzaile izan zan Xabier Maria de Muniberen ome-
nez Euskaltzaindiak hileroko bileraren bat berari eskeintzea zer atsegin litzaigukeen ager arazi nion.

Villasanteren asmoetan halako zerbait egitea zegolarik, baiezkoa eman zigun berehala. Horra nola gaur, asmo hura betetzekotan alkarrekin gauden.

Zergatik, ordea Euskaltzaindiak Muniberi oroipen hau eskeini? Bere garaiko euskal idazle ezagunen artean ez egon arren, euskeraren alde egin zitueneri esker. Askok ala gutxi, ez nuke esango, baina denbora haietako, bere mailako jauntxoek egin zutenaren ondoan nahiko behintzat, gaur entzungo duzue.

Askok esan ditekete eta, urte honetan zehar, esan da Peñaflovida Konteaz. Ez gutxiago asmoez baina denak edo gehienak aipatu beharra luzeegi bait litzateke, hiru-lau bat ikutuko ditut; ez garrantzitsuenak, oraingo egokiak derizkiotenak baizik.

Gipuzkoaren alde lehendabizi, Euskalerrriaren alde gero, mugitu ziotenak argi eta garbi ageri dira bere Adiskideaz sortu zuen Elkartearen Araudian: euskaldunen zientzi, elerti eta arti ederraren aldeko grina eta atsegintasuna lantzea, ohiturak zuzendu, zabarkeria, jakineza eta bere ondorio galgarriak erbestetu eta hiru probintzien elkartasuna sendotzea.

Ildo horretatik zijoan bere pentsamentua, bainan asmo hauek lor-
tzeak, garai hartako ohitura eta egitarauen aldakuntza eskatzen zuen eta gure Kontea ahal neurrian hartara jarri zan. Irakaskuntzan batez ere.

Gaur harrigarria dirudi Zintziaren lanketa eskatzea, ez ordea garai hartan, orduko ikaskizunen egoera ezagutzen dutenek dakiten bezela. Eskolastizismoa eta irakaspide klasikoen menpe Espainiako Unibertsitate agertzen zaigu Europa aldetik gogo, kezka, ikasketa berriak sartuz, berarekin aldakuntzak nabari zirenean.

Beneditar Feijóok zioen bezela, ondo ohartzeak, aurrean ageri zena zuzen epaitzea, norbere ezaguera zuzenaz jotzea zela jakintasunaren aurrera bidea eta ez, orduan ohi zenez, irakaslearen eritzia, klasikoen esaeretan oinarritua, gehiago gabe, begi itxiz, ontzat ematea, egia ukaezina balitz bezela. Ikaskai eta ikaskera berriak ezartzen zijoazen eta bide honetan Peñaforida aurrerataile izan zen.

Ordurarte zaldun eta nobleen semeak, estudioak aukeratzekoan, hiru hauetatik bat hartzen zuten: legeak, eliz arau edo kanonak eta gudaritza, besteak ez bait zituzten dinakotzat, burgesentzako egokiagoak zirelarikan. Ohitura zahar hau baztertzeko ezarri zituen Xabier M.ª de Munibek Bergaran, ikaskizun bereziak deituz, zientzia praktikoak, fisika, kimika, adibidez.

Bainan ohartuak izan baziren hasieran, lehenengo urteetan, utzi egin zituzten ikasleak gerora betikoetara joaz. Berak eta beren gurasoen ustean etorkizun errazago eta hobeak eskaintzen zituztelako.

Horrela bada, Bergarako irakasle ziran Proust, Elhuar eta abar, batek urre zuria edo platino garbirik lortuz, besteak wolfram aurkituz hango ikaskizunari izen handia eman bazioten ere, bere ikermina ikasleari txertatzen asmatu ez zuten eta handik joan zirenean zientzia ikasketak lurreratu ziren, Peñafloidaren asmo nagusienetako bat ondatuz.

Bere beste xede bat zabarkeria, ezerez egitearen aurka lan egitea ageri zaigu. Salatze hau ez zijoan, noski, herri xumeari zuzendua, nahiko langilea bait zen, baizik bera bezelakoari, lana lotsagarria zela uste edo esaten zuteneri batikbat.

Ezer ez egite hori Espainiako haundikien artean ohizkoena bait zen. Garai hartako aurrerataileek asko idatzi zuten gaitz honen aurka. Hara Forondak, lanean jartzea izen onaren kalteko zutela esanez, eskolan, eginkizun ordainduen eta salerosketatik alde gelditu nahi zuteneri zer esaten zien: “asko dira ohorea pergamino zahar batzuetan edo erdi eroriak dauden lau etxetan finkatuz, ofizio ohorezkotan jarriak daudenak mespretxatzen dituztenak. Ohore haundiagokoa ote Estatuarentzat alperrikako diren morroiak, gurdizain, zaldizain edo ilemotzaile eta abar, edo sendi askori jana ematen dieten ola edo lantokiak?”

Gogapen oker hau, dirudienez, Euskalerriko jauntxoetan ere ongi sustraitua zegoen. Hala agertzen zaigu aita Larramendik *Corografian* dioenean: “langintza edo ofizioak ez dira zatarrak berez, inor zikintzen ez dute, ez eta ohorea galdu arazten”. Eta geroago, “beste langintzak ez badira odol ohorearen aurkakoak, gutxiago oraindik nekazaritza edo salerostea”.

Gai honetan Munibe, ez hitzegitez bakarrik, baizik eta eginez ere eredu agertzen zaigu, txikitandik ikusi bait zuen bere aita —Compañía

Guipuzcoana de Caracas-en sortzailea— zeregin hauetan barreneraino sartua. Bere adiskideak hainbat, itxuraz behintzat. Handik gutxira, nahi eta nahiezkoan, haundiki gehienak ere, premia bide, buru lanetara, gutxienez, jarri beharrean zeuden.

Peñafloridaren asmoetatik hirugarren bat, nekez aipatua, ikutu nahi nuke gaur, zuen artean nagoenez gero: euskera zaletasuna. Ongi dakit nere hurren dijozenak gai hau ikutzekoak direla, halaz ere besteen alorretan sartu gabe, nere gogapenen bat agertu nahi dizuet. Honetaz, inork gutxi idatzi arren, Muniberentzat euskera, ez txikitandiko hizkuntza soilik, baizik maite zuen hizkuntza zela ziur dago neretzat. Ezin esan sendi-hizkuntza zuen ala ez, bainan etxetik at erabili zuena edo, nahiago baduzue, erabiliko zuena kezkarik gabe; herriko biztanleekin zituen harremanetan, alkate izate aurretik eta gerora, txistulariari zortziko eta kontrapasak, bereak, erakusten agertzen zaigunean eta batikbat Parrokiko koruan, bere edo besteen euskerazko abestiak abesten edo artezten egin behar zituen saioetan.

Euskera aldeko grina nabarmenagoa oraindik lau jarduera hauetan: 1764'ko batzarrean euskal olerkiaz mintzatu eta, nik dakitela, arkitu gabe dagoen euskerazko Egloga bat irakurri zuenean, *Borracho Burlado* osoa gure hizkuntzan, nahi zuen eran, egin ez bazuen, abestaldiak bai ordea, “zu-ka”, “beorri-ka” eta herrikoagoa den “ik-a” gipuzkoar hiru eratara eta txit ederki idatzia: idazlanean ere eta honen parean *Gavon Sariak* jartzekoak dira. Hirugarren, Bergarako ikasleen Araudian “hizkuntza nazionalak, hau da gaztelania eta euskera erakutsiko direla” ezarri zuenean (1). Azkenik, Aizpitarte hiztegia egitera bultzatu zuenean, edo honen eskutiz batean irakurri ditekeen bezela, agindu zionean (“haver obedecido al precepto de V.S.”).

Berarekin zebiltzan Adiskideak alperkeriaz joak ez zirala jakin arren, akats hori nazionala (“vicio nacional”) agertzen zenez geroz, aurka altxa zuen abotsa hitzaldi batean, entzun nahi zuenak entzuteko eta ondorioak ateratzeko. Zerbait berdintsu egin zuen, neretzat, euskerarekin.

Euskaldunak bazituen Adiskideak, jauntxo taldekoak ez ziren oso euskalzaleak izango eta Muniberen hizkuntza goraiapatze hau gogoz, bihotzez egitez alde, ez ote hotz, edo epel behintzat, ikusten zituenei zuzendutako eztenkadak, zirikadak?

Litekena da ni oker egotea, halaz ere beste arloetan bere joerari begiraturaz, nere iritzia ez da hain zentzu gabea.

Ondore hau zuei agertzea zan nere gaurko helburua. Ezagunak ez diren edo azter gabe dauden paper zaharrek izan dezakete gai honetan azkeneko hitza.

(1) Eta ordurarte euskeraz argitaratutako guztiaren biltzea eskatzean.